

Проф. Шоурек превръща България във втора Родина

В последните години на своя живот Антон (Антонин) Шоурек обитава малка едноетажна стара софийска къща на ул. „Шипка“ в София, купена през 1893 г. Пред нея има градина с бреза, чемшири, розови храсти, лично ашладисани от него. Той обича да се грижи за това свое малко райско местенце.

С таята му гледа към задния двор и е скромно обзаведена – легло, гардероб, библиотека, писалище, кантонерка с наклонена плоскост за писане. Сред вещите му е и ъглов шкаф, който съдържа разни материали за изработване на геометрични модели и азбучен каталог на библиотеката му, в отделни класьори за всяка буква, подвързани от самия него. Крайната част на библиотеката има вратичка, която е пирографирана от Шоурек. Същата е направил и на закачалката в коридора. Освен от математика Шоурек се интересува от всякаква ръчна работа, пирография, оптика и акварелна живопис.

В тази своя стая той прекарва голяма част от деня си, където пише и чертае. На главата си слага черна шапчица, бродирана от дъщеря му. На гърба си носи кафяв, пъстър халат, купен по време на конгреса по математика в Кеймбридж. Страда от астма и често при мъгливо време диша тежко. През зимата навлича балтон, подплатен с кожи от диви котки. Също калпак от черен астраган. По обичай се движи с бастун, но рядко се подпира на него. Повече го държи в ръцете, вкопчени една в друга на гърба.

Работи почти денонощно над проективната геометрия и бърза да я отпечата, но това става едва след смъртта му. Щом чуе шум, става, за да се присъедини към глъчката или, за да смърми някого, който му пречи на работата.

На нощната си масичка е оставил

Антон (Антонин) Шоурек

картон и подострен молив. Често през нощта записва математическите си хрумвания или решения. В този кабинет допуска само най-близките си приятели, колеги и студенти. Към него често се обръщат за съвет близки, познати и непознати, особено, когато ще пътуват в чужбина. Той ги осведомява за забележителности и дори им прави програма. Знае разписания на влаковете, дава писма до негови познати, които да насочат пътника. Той самият обича да пътува заедно с внука си. Настоява всичко да е предварително подготвено и навреме да са на гарата. След идването в България, посещава на няколко пъти родните си места. Пътува из Европа, прекарва по-дълго в Италия и Швейцария. Информиран е за за-

бележителностите на много страни, дори на тези, които не е посещавал. Говори добре български език, греша само в ударенията, някои нашенци се усмихват на това.

Поддържа широка кореспонденция. Изключително уважава приятелите си проф. Струничка в Прага и Джано Лория в Генуа. В България има широк кръг от познати, обича да общува с хората от махалата и колеги от университета – Шишманов, Милетич, Златарски, Ив. Георгов. Сред приятелите му са и всички около кръга „Мисъл“. Често се отбива и в дома на Екатерина Каравелова, съпругата на Петко Каравелов.

Най-близкият човек до сърцето му е друг чех – художникът Иван Мърквичка. Той е кум на три поколения Шоурек – на математика и съпругата му, на неговата дъщеря и на внука му.

В късна възраст му харесва да взема внука си със себе си в Математическия институт недалеч от улица „Сан Стефано“. Той е кръстен на него Антон (Червенаков). Шоурек следи уроците на своя наследник, особено по математика. „Учители ни бяха неговите ученици Благой Иванов, Тодор Тодоров и Венцислав Иванов. Като му показвах какво и как учехме, той често показваше още други начини за доказване на някои теореми (без да критикува обучението) и ме запознаваше с области, които училището нямаше да засегне. За всичко имаше удивително прост и убедителен начин на представяне и обяснение; което се поддаваше, обясняваше го с модел. Изработвахме го заедно с

общии усилия от най-прости материали: рисувателна хартия, картон, конци, топлийки, станиол. Начинът, по който изхождаше от дадено положение и преминаваше към извеждане и решаване на уравнения, ми стана образец в мисленето“, спомня си неговият внук.

През 1925 г. у нас идват трудни дни. Достъпът до любимия му институт е забранен. В него се настъпява извънреден съд, който съди обвинените в извършването на атентата в катедралата „Св. Неделя“. Шоурек се възмуцава и протестира на

геометричните четения, характерни за чешката школа. Издава учебник по дескриптивна геометрия, който е от важно значение за висшето ни образование. „Аз имах щастието да бъда ученик на Шоурек, макар и за кратко време. Като студент по математика от първи курс през зимния семестър на 1925/26 г. слушах при него лекции по дескриптивна геометрия. Той говореше тихо и напевно, излагаше ясно и нагледно елементарните начални неща от предмета, рисуваше красиви чертежи върху черната дъска. Обичаше да се шегува леко с аудитория-

при записване. В лекцията си, между другите въпроси, проф. Шоурек се спря на въпроса за предмета и задачите на дескриптивната геометрия. След като изложи научното становище, обърна се полуналяво с лице към черната дъска и с гръб към студентите завърши: „И най-последно, дескриптивната геометрия е наука, която не е за жени“. В аудиторията се чу лексмах, а той професорът, продължава със същия тон: „Така законодателят на българския закон за народната просвета е дефинирал дескриптивната геометрия, защото в девическите

гимназии не се предвижда изучаването на този предмет“. Целта е постигната – прогресивният демократ професор Шоурек леко, но остро осмива реакционното становище на българския законодател за мястото на жената в живота – тя е човек второ качество. Тази картина няма да се забрави от присъстващите“.

Антон В. Шоурек е роден на 3 юни 1857 г. в гр. Писек, днешна Чехия (някогашна Австрийска империя). Средното си образование по-

Антон Шоурек сред колеги-преподаватели в Рисувалното училище. Държавен архив, София

всеослушание. Така, според него, се осквернявал един научен институт на университета. „Дойде време за изпитната сесия. Настинал, с начална бронхопневмония не можеше да излиза и да провежда изпити в института. Затова покани студентите въщи. Посрещнах ги на вратата. Изпитът много го умори, но беше доволен. Гордееше се с възпитаниците си, с големия напредък на българските математици, с ярко открояващи се таланти между тях. След това легна и не стана повече“, разказва неговият внук.

Той оставя незаличими следи в историята на нашия университет и на Физико-математическия факултет. От него започва традицията на

та, особено със студентките, когато забележеше, че по чиновите липсват тетрадки и чертожни инструменти, дори моливи“, спомня си неговият ученик Боян Петканчин.

Друг негов възпитаник, Петко Иванов, пише: „В 8 часа сутринта на един октомврийски ден през 1921 г. леко се отвори вратата между стаята на преподавателите и аудиторията. Проф. Антон Шоурек в тъмен костюм влезе в аудиторията. В лявата си ръка държеше чертожни инструменти и след като направи няколко крачки, поздрави студентите с „добро утро“, а със свободната си дясна ръка даде знак за сядане.

В аудиторията цари гробна тишина, леко нарушавана от шумоленето

получава в своя роден град, след което се записва студент в общия отдел на Виенската политехника, където искал да се подготви за учител по математика и дескриптивна геометрия в средните училища. Заради отличния му успех, Министерството на народното просвещение му увеличава стипендията и му отпуска награда. През 1878–1880 следва като редовен студент в Пражкия политехнически институт. Тогава придобива правото на редовен преподавател в средните училища.

В Писек, родният град на Шоурек, е имало Земеделско училище, в което са учили българи. Сред тях е и Васил Атанасов, с когото Шоурек се сприятелява. През 1880 г. в Прага е офи-

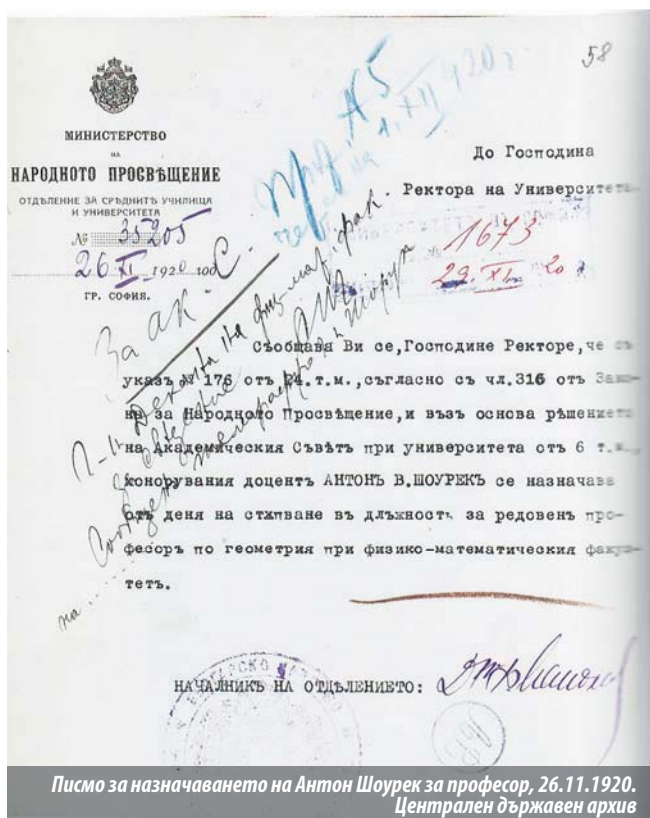
циално утвърдено едно от първите българо-чешки сдружения „Българска седянка“. Сред членовете му е Ян Мърквичка, който написва и първия Устав на дружеството. Шоурек също посещаваше срещите им. Интересът към съдбата на България е голям и когато избухва Руско-турската война през 1877 г., в Чехия живо следят събитията.

Годината, в която Шоурек завършва, почти съвпада с Освобождението на България, нуждаеща се от учители във всички научни области. Налага се да се потърсят от чужбина. Контакти между България и Чехия съществуват още преди Освобождението и нашата власт кани чешки учители, между които е и Шоурек. С него идват художниците Вешин и Мърквичка, археологът Шкорпил, както и други чехи и стават учители в Пловдив, Сливен и други градове на България.

Шоурек е препоръчан от професорите си д-р Студничка и Панек. Сред българите, които настояват той да дойде у нас като учител, е бившият преподавател по математика Иван Салабашев, главен секретар при Дирекцията на народното просвещение на Източна Румелия. Шоурек е повикан телеграфически за първостепенен учител по математика и дескриптивна геометрия в Сливенската реална гимназия. В този български град прекарва само една година. Първият му урок е посветен на простите дроби. Учениците му се почувствали като в друго училище. Шоурек дълбоко осъзнавал своята мисия, но освен за математиката се

грижел и за възпитанието на децата. Държал на реда, чистотата, правел забележки за прилично държание, давал съвети за здравето им. Бил много възискателен за естетиката в

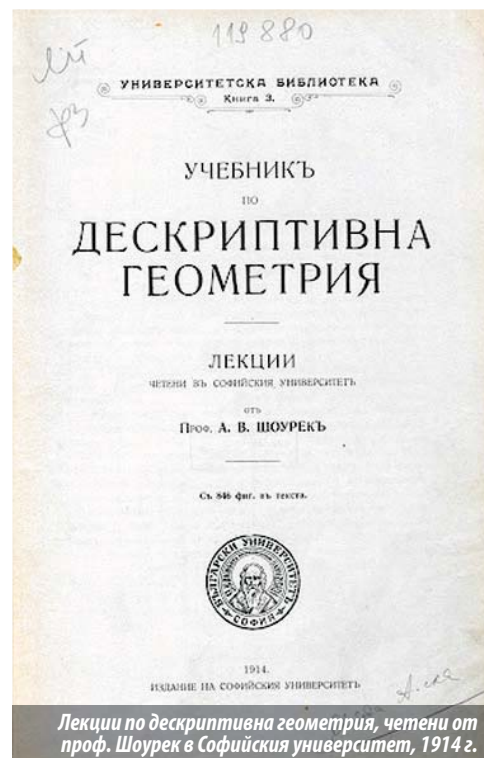
наука. Усилия полага върху серия от статии и учебници, които са посветени на всички раздели на елементарната математика. Бил е декан на Физико-математическия факултет.

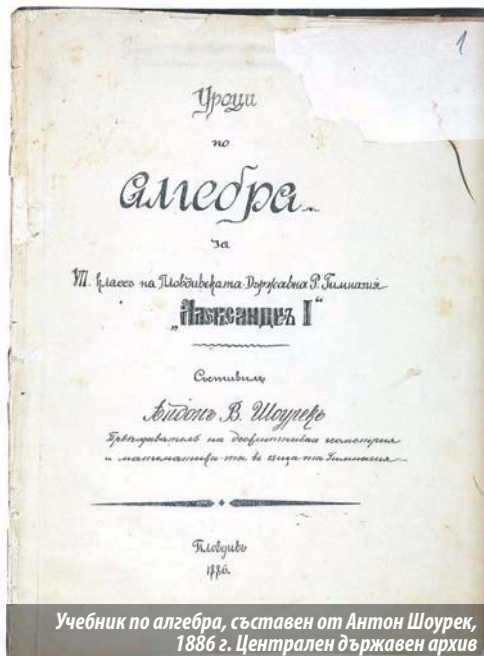
Писмо за назначаването на Антон Шоурек за професор, 26.11.1920. Централен държавен архив

аритметиката и геометрията. Често остроумичел, което предизвиквало смях сред децата. Чехът пазел светли спомени от този град. После отива учител в Пловдивската гимназия. Тук прави литографични уроци, пише и превежда учебници, помага за уреждането на гимназиална и градска библиотека. Основавя геометрична сбирка. В града на тепетата остава девет години. От Пловдив е преместен в Първа софийска мъжка гимназия, където е учител само един месец.

На 1 октомври 1890 г. е назначен за извънреден професор в софийското Висше училище, а три години по-късно става редовен професор по геометрия. Той прекъсва професорската си работа по здравословни причини, но после се завръща и работи до края на живота си. Работи искрено и от сърце за развитието на математиката у нас, за да може да догоним европейската

Лекции по дескриптивна геометрия, четени от проф. Шоурек в Софийския университет, 1914 г.

Учебник по алгебра, съставен от Антон Шоурек, 1886 г. Централен държавен архив

Заемал е председателското място на Физико-математическото дружество в София и е бил редактор на списанието му през 1906–1910 г.

Като професор в университета не спира да се грижи и за средните училища – превежда учебници по геометрия и алгебра. Поради това, че в

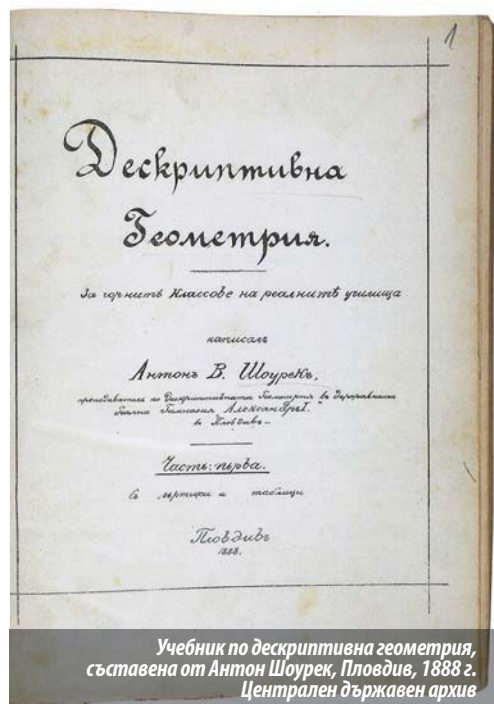
университета е нямало специалисти по математика, той чете лекции по различни математически дисциплини. В списанието на Физико-математическото дружество пише редица

зрелостни изпити.

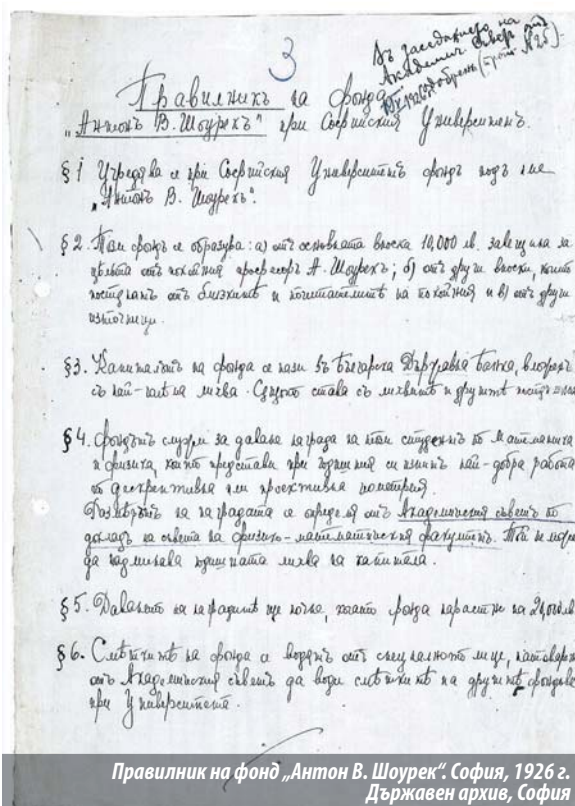
През 1888 г. Министерство на народното просвещение го назначава, за да препоръча книги за народните библиотеки в София и Пловдив. За-

през 1904 г., проведен в Кеймбридж (1912 г.), е представител на Софийския университет и на Министерството на народното просвещение. В Хайделберг чете доклад на тема „За

преподаването на математика в България“. Той съдържа ценни исторически бележки за математическата литература у нас преди Освобождението и непосредствено след него. Този доклад е преведен на английски език от проф. Морли и е отпечатан в американското списание *American Journal of Mathematics*. Докладът е част от изграждането на модерното математическо образование в България. Из-

Учебник по дескриптивна геометрия, съставена от Антон Шоурек, Пловдив, 1888 г. Централен държавен архив

Правилник на фонд „Антон В. Шоурек“. София, 1926 г. Държавен архив, София

Службена книжка, издадена от Софийския университет. София, 1923 г. Държавен архив, София

статии, свързани с педагогическата страна на математическото обучение в средните училища. Печата и лекции по дескриптивна и проективна геометрия. Изпитва силна любов към геометричните модели и владее изкуството да ги прави самостоятелно. Често го назначават да провежда

нимава се с приложните отдели на дескриптивната геометрия – картониране, резбарство, столарство. Затова го изпращат с 24 ученици от девети клас, изявиени по ръчна работа, в Швейцария. През 1894 г. урежда в София изложба от ръчните работи на български учители. Преподава конструктивна перспектива 15 години в Рисувалното училище. Преподава дескриптивна геометрия и във Военното училище. За курсантите там написва учебник по „Начертателна геометрия“. От печат излизат неговите книги „Уроци по ръчна работа“, „Образци за подготвителни упражнения по ръчна работа за първото отделение по метода на Фрьобел“ и др.

Шоурек обича красотата и реда и полага грижи за краснописа на своите ученици. Написва две ръководства по този въпрос.

На Третия международен конгрес по математика в Хайделберг

известният италиански професор Гино Лория използва този реферат и пише за историческото развитие на дескриптивната геометрия у нас.

Проф. Шоурек не дочаква отпечатването на своя труд „Основи на проективната геометрия“. Отива си от света и е погребан на 22 февруари 1926 г. на държавни разноски. Той оставя душата си в България и я превръща във втора Родина.

Заслугите на Шоурек за българската наука и образование са неоспорими. Книгите и учебниците, литографираните лекции, лекциите в университета, уроците му във Военното и Рисувалното училище, работите по резбарство, изработването на геометрични модели са само част от големия му 40-годишен труд за България. До последно той истински обича нашата страна. Оставя след себе си сума за основаване на фонд при Софийския университет за насърчаване на студенти по дескриптивна и проективна геометрия. ♦